

BROGAARD
i
Klemensker

ved
Carl Anthoni Kofoed

Meddelelser om Beboerne
af den 66. Selvejergaard
B r o g a a r d
i Klemensker Sogn.

Samlet og sammenskrevet af
Carl Anthoni Kofoed,
cand.polit. fh. lærer ved højere
Skoler i København.
(Nævnt V S.8 f.n.)

f. 1846 + 9-6-1932.

"Ved Broen" kaldtes Gaarden i de ældste Tider, hvilken Benæv-
 nelse kan jævnføres med "I Risen", "I Skoven", Paa Bakken", "Paa
 Gaden" o.fl. "Broen" fører i dette Tilfælde over Baggeaaen, og den-
 ne Bro har rimeligvis været kaldt Baggebroen, indtil den i senere
 Tider fik Navn efter Gaarden eller Beboerne af den.

Det ældste Ejernavn, som Jordebøgerne meddeler er

Anders Nielsen,

tavner (?) et Navn, der lyder til os fra de fjerne 1500er og saa ved
 Aaret 1610, da det afløses af

Jørgen Andersen.

Det kan formodes, at her er Navne paa Fader og Søn (Sønnen fik jo
 som Efternavn Faderens Fornavn med Tilføjelse af -Søn), hvilken
 sidste bebor Gaarden til 1629.

Der nævnes i hans Tid "en Mølle uden Avl", som hørende til Gaarden.
 Det har været en Vandmølle, og den har rimeligvis ligget et lille
 Stykke højere oppe ved Aaen end Broen, paa et Sted, hvor endnu to
 ret stejle Højdedrag paa begge Sider af Aaen tyder derpaa, ligesom
 Stedet indtil for et halvt Aarhundrede siden en ynke Gang kunde
 høres benævnt "Vandmøllen".

Jørgen Andersens Liv paa Gaarden ved Broen har ikke altid været
 lutter Herlighed, og det skal ikke skjules, at han i de 3 Aar,
 1626-1628 tegnes som "forarmet", hvilket betyder, at han i de Aar
 intet Landgilde eller ingen Ekstraskat yder eller kun en Del deraf
 og det hedder da gerne i Regnskaberne: "Tingsvidne formedelst Armod"
 eller som her ved Aar 1628: "fordarvit og intet haver." -

Et saadant Tingsvidne blev udstedt paa Herredstinget af Tingfogeden
 ved Hjælp af en Tingskriver og i Forening med Tingbudene eller Stok-
 kemændene, en eller to Bønder fra hvert Sogn. Tingfogeden var en
 almindelig Bondemand, hvorimod Tingskriveren var særlig oplært i
 sin Kunst.

Fra de Aar, her er Tale om, 1626-28, haves kun opbevaret ganske en-
 kelte Tingsvidner fra Nørre Herred og intet om Jørgen Andersen paa
 66.Sg., skønt det vides, at han har begært saadanne i disse Aar, da

4

Peder Mortensen paa 18.Sg. i Olsker, "Paa Bakken", siden St.Bakkegaard, var Tingfoged. Derimod er opbevaret adskillige fra en forudgangen Tid medens Samsing Andersen (1610-41) paa 63.Sg. (Navnet Samsingsgaard efter ham), Klemmedsker Sogn, var Tingfoged.

Eksempelvis gengives her et Tingsvidne fra 1615:

"Vi efterskrevne Samsing Andersen, Tingfoged i Nørreherred, Mads Olsen, Tingskriver, samt - saa nævnes som Tingbud eller Stokkemænd flere Navne, bl.a. - Ingemar Hansen (Høg) af Rødsker Sogn (efter ham Navnet Ingemarsgaard) Kendes, at Aar efter Guds Byrd 1615 d.19.Februarii var inden Nørre Herreds Ting skikket Herluf Hansen af Klemmedsker Sogn og gav sin Armod og Fattigdom til Kende: at han var en meget arm og elendig Mand, og ikke havde i Formue (Evne) at give Kongskat (en Ekstraskat, rimeligvis 2 Rdl.), hvilken Uformuenhed han underdanigst havde forholdet (foreholdt) Lensmanden (Slotsherren paa Hammershus), derfor er han henvist til sit Værneting derpaa at tage et "Thingsuidtne", derefter bekendde Sognemændene i Clemmedsker - saavel som menige Nørre Herreds Mænd, som den Dag inden Tinget var tilsted - at det var dennem i Sandhed vitterligt, at formeldte Herluf Hansen er en meget forarmet Mand og ikke haver i Formue at give Kongskat "

De "jordegne" Bønder, Selvejerbønderne, var inddelte i Læg paa 10, saa at 10 Bønder skal betale f.Eks. 20 Rdl. ("den rige hjælpe den fattige").

6

For Aar 1629 findes Jørgen Andersen ikke mere "forarmet", men det er det sidste Aar han nævnes.

Han afløses af

Laurs Hansen

og denne bebor Gaarden og udreder Skatterne i en halv Snes Aar indtil 1641, dog for Ekstraskattemes Vedkommende sammen med enkelte andre (Lars Andersen og Hans Nielsen). For Aaret 1641 redes Kongskatten af Hans Nielsen og Kornskatten af Jep Jensen.

Derefter nævnes

Jep Jensen

alene ved Gaarden i 30 Aar til 1671. Denne Jep Jensen har ægtet Arvingen til denne Gaard, den 66.Sg., og det oplyses i et senere Dokument, at denne Arvings Forfædre har ejet Gaarden. Disse Forfædre maa have været bl.a. den nævnte Jørgen Andersen og Anders

Nielsen. Rimeligvis har da ved Jørgen Andersens Død en Datter været Arving og endnu Barn, saa at Lars Hansen, maaske i Ægteskab med Enken, har haft Gaarden, indtil Tiden er kommet for Arvingens Tiltrædelse.

Hvorfra Jep Jensen er kommet, kan ikke ses. Man troede tidligere, at han kom fra Østerlarsker den 39.Sg., og virkelig kom ogsaa en Jeppe derfra til Klemmensker, men til Skindermysregård, d.43.Sg., og ikke til Brogaard.

8

Denne Jeppe Jensen, 1641-1671, blev da, i Ægteskab med den kvindelige Arving til den fæderne Gaard, Stamfader til de Ejere, der siden i over 250 Aar i lige Linie fra Fader til Søn, ejede den 66.Sg. "Ved Broen".

Jep Jensens Søn

Mogens Ipsen

ejede derefter Brogaard fra 1671 til 1711, altsaa i 40 Aar, 10 Aar længere end Faderen. Mogens Ipsens Hustru var Marita (Marta) Esbersdatter, der døde 1705, og efter hvem Skifte holdtes 8/1 1705. I dette Skifte hedder det, at Gaarden har været i hendes efterlevende Mands Moders (Jep Jensens Hustrus) Slægt som Arve-og Ejendomsgaard (som ovenfor omtalt). Det tilføjes, at Mogens Ipsen har Gaarden saa længe han lever, og nu er de alle for at undgaa videre Bekostning enedes om, at Gaarden efter Mogens Ipsens Død skal tilfalde hans yngste Søn Hans Mogensen.

I samme Skifte, 8/1 1705, efter Marita Esbersdatter, Mons Ipses, oplyses det, at Gaarden i sin Tid, nemlig 13.Decbr.1632 er gjort i Takst af 12 Samfrænder; det er godt og vel et Aar efter Jørgen Andersens Død, og formodentlig har Samfrænderne her taget Bestemmelse om Gaardens Drift indtil Arvingens Ægteskab (senere, 1641, indgaaet med Jep Jensen) og Tiltrædelse af Arven.

Mogens Ipsen har ikke haft synderlige økonomiske Vanskeligheder.

10

I en Liste over samtlige Bønders Restancer 1685 erklæres han endog "ved Magt", hvilket er den højeste Omtale, Kommissionen, P.Hjort og J.Worm, Assessorer i Kollegierne, gav.

I nogen Tid, Jep Jens' og Mogens Ips' Tid, har denne Gaard, d. 66. Sg., været udlagt til Ritmester Casper Henrik Westerwalt paa Sømlegaard, indtil han o.1683 som fradømt sit Kompagni afløstes af Oberstlieutenant Buggenhagen, der nu blev Chef for Kavallerikompaniet. Ritm. Westerwalt vedblev dog at bo paa Sømlegaard (eft.

M.K.Zahrtmann den ældste Form for dette Navn og stemmende med den stedlige Udtale).

Brogaard var udlagt pro officio, "for Tjeneste", idet Befalingsmændene ved den af Chr. IV oprettede Milice lønnedes med Landgildet af Bøndergaarde. Landgildet bestod mest af Ydelser in natura, saaledes for Brogaards Vedkommende: $4\frac{1}{2}$ Pund Smør, 1 Td. Bjug, 1 Td. 2 Skp. Aure, 1 Kofjerding, 1 Svinefjerding, 1 Faar, 1 Gaas, 12 Høns, 7 Læs Ved, 1 Læs Limsten, 2 Læs Hø, 5 Sk. $7\frac{1}{2}$ Alb. Negelt, 2 Mk. 8 Sk. i Skriverpenge, 1 Mk. Brødpenge og Spindepnge, 2 Rdl. i Ægtpenge (eller Avlspenge til Hammershus' Ladegaard). Desuden Knægtepenge 1 Mk. 15 Sk., som fragik det udlagte Landgilde og indgik i Amtstuen.

12

Af Mogens Ips' Børn boede Esber paa 2,Vg. Dalegaard i Rødsker, Jep Mogensen paa 2o.Sg. Dammegaard i Pedersker, og Datteren Marita blev gift til 39.Sg. Østerlarsker (Hans Hjorth).

Jep Mogensen blev paa Dammegaard i Pedersker Stiffader til Karen Andersdatter, der blev Sandemand Anders Torkelsens (Slusegaard) 2den Kone.

Ved Skiftet efter Marita Espersd., Mogens Ips' findes/1600^{nes} endnu jævne Bohave. Der findes en god Del Kobber (Tin), men intet Sølv. En Fremtidstanke udtrykkes deri, at Datteren Marita skal efter sin Moder nyde og tage lige Lod med sine Brødre, at hver Søn skal have 35 Sldr. (Slettedaler; $1\frac{1}{2}$ Sld. = 1 Rdl.) og Datteren Marita ligeledes 35 Sldr. Faderen Mogens Ipsen tager det halve Bo, 175 Sldr.; Skifteretten mener, at efter "Sætningen" 13/12 1632 er Gaarden forbedret i Bygninger og tilliggende Grund ved Ophakning og (anden) Forbedring og kan nu sættes til 350 Sldr. Dertil kommer Løsøre c. 149 Sldr. - efter hvis Liquidation mod den bortskyldige Gæld (c.115 Sld., hvoraf de største Poster (Parter) skyldes til Else, sal.Herm. Bohnes, i Rønne og Stadskaptajn, Køb-og Handelsmand Morten Bone i Hasle, henholdsvis c. 13 og 12 Sldr.), der bliver udi Behold til Delings c.34 Sldr., hvoraf Faderen faar den halve Part; det øvrige deles i lige Lodder a 3 Sldr. 1 Mark 12 $\frac{2}{5}$ Sk. -

Hans Mogensen

14

(1711-1754), der nu tiltraadte den 66. Gaard som den yngste Søn og efter Forening ved S+ (Skiftet) efter Moderen, ejede denne Gaard i 43 Aar.

Han ægtede Anneke Hansdatter Piil, Datter af Holtsførster Hans Christensen (Piil) paa 69.Sg. S.Pilegaard (nu Vester P.) Klem. og blev

derved Svoger til Skovrider Hans Pihl, Pilegaard, og Kaptajn Hans Madsen paa Langemyregaard i Aaker m.fl. Vistnok har Hans Mogensen og Anneke Hansdatter levet ikke blot et langt, men ogsaa et roligt Liv her. Der forlyder intet om Processer eller Stridigheder af nogen Art.

Da Amtmand Urne skrev sin "Haandbog", "forfattet 1743 med megen Umag for at føre med mig bekvemmelig i Lommen paa Udrejser, besynderlig til Hest, her paa Bornholm" (nu i det Kgl. Bibliotek), skriver han ved 66. Sg. Klem.: "Hans Mogensen, 16. Marts 1735." Hvis dette skal betyde, at Hans Mogensen da blev Ejer eller Bruger af Gaarden, maa det være fejl. Gaarden var tilkendt ham ved Moderens St 1705. Hans Mogensen var allerede da en fuldmyndig Mand og tiltraadte Gaarden ved Faderens Død 1711. Urne tilføjer: "død; Jens Hansen for 800 Rdl. 10. Maj 1753. Faderen bruger den, saa længe han godt synes." Dette forholder sig rigtigt. Hans Mogensen solgte med sin Hustrus Samtykke Gaarden til sin yngste Søn Jens Hansen, forbeholdende sig Ret til fremdeles at drive den.

Men Hans Monsen døde allerede 1754.

Derpaa fortsætter Urne: "Ved Broen. Er ned mod Hasle. En smuk Skov af Almer, Ege, Ask og Elle, 3 Td.L." Urne kan jævnlig i sin Bog gøre den Bemærkning om en Skov med forskellige Slags Træer, da en saadan fandtes ved næsten hver Gaard paa den Tid. -

Hvervet som Værges var et af de mere byrdefulde, forbundet med Arbejde og Ansvar. Hans Mogensens Søn Mons Hansen i Østremarker var Værges for Skovrider Hans Pihls Søn Mads og lod ved sin Fader Hans Mogensen paa 66. Sg. ^{Klem.} udbyde en Sum paa 200 Sldr. mod Forsikring og Rente, men ingen meldte sig, og med Rettens Forsegling fik Mons Hansen Pengene tilbage til Opbevaring paa Kistebunden.

I Retten møder vi ogsaa Hans Mogensen i Sagen mod den halvgale Pastor Agerbech i Klemmedsker, hvor Hans Mogensen som Vidne blev spurgt, om han vidste, at Præsten havde til egen Fordel opkrævet Bøder af Folk i Menigheden, hvortil H. Mogensen svarede, at han vidste, at hans Nabo paa 68. Sg. (Risegaard), som var en Enke, navnlig Karen, Hans Jens's, havde maattet bøde 1 Mark, fordi hun laante en Tigger Hus en Nat, men hvortil Bøderne gik, vidste han ikke. - Endelig kan mærkes, at Hans Mogensen 21/12 1753 blev udtaget til Stokkemand eller Tingbud for Aar 1754 sammen med Hans Hansen Pihl paa 67. Sg., Sigaard (han havde ægtet Enken; senere gift med Else

Koefoed fra Frennegaard og blev Sandemand i Ibsker). Rigtig nok lod Hans Mogensen uden videre sin Søn Jens Hansen møde for ham, og selv døde han jo i Løbet af Aaret, S+ 12/8 1754, 75 Aar gl., da han ved Moderens, Marita Esbersdatters, Død var sin egen Værg ("tæt ved de 25 Aar"). -

Børnene var spredt: Hans til 2.Vg. Slettegaard i Poulsker (siden 14.Sg. Østermarker); Mogens til 36.Sg. Pilegaard i Østerlarsker; af Døtrene blev Marthe gift med Herman Clausen paa Kobbegaard i Østerlarsker og efter hans Død med Morten Nielsen. Karen ægtede Peder Larsen paa 12.Vg. Tornegaard, Østerl. (først 15.Vg. Haldegaard), Mette blev gift med Niels Gregersen i Nyby ved Aakirkeby, og Anna blev først g.m. Ltn. Ole Jørgensen Sonne i Hasle, siden med Filip Rasch, Sogndegn til Hasle og Rødsker.

Jens Hansen (I).

Medens Hans Monsen havde hentet sin Hustru fra Nabogaarden mod Øst, Pilegaard, vendte Jens Hansen sig mod Nabogaarden mod Syd, Skovgaard, den 65.Sg., og ægtede Anna Bendtsdatter. Hun var 18 eller 19 Aar gl. -

Det første, Jens Hansen fik at gøre, var at slutte en Kontrakt med sin Moder Anneke Hansd. Piil om hendes Enkerettigheder eller, som det hedder, "til min kære Moders Ophold og Værelse" (Nørre Herreds Skøde-og Panteprotokol 26/9 1755). Kontrakten blev indgaaet i hendes Lavværges, Kgl. By-og Herredsfoged Poul Eschelsens "Hos-og Nærværelse", og Sønnen lover heri, at "naar min kære Moder ej længer er tilfreds med at gaa til mit Bord og spise med og hos mig, da at svare hende efterfølgende Undentag: 4 Td. Rugmel, 2 Td. Byg til Gryn, 4 Td. Bygmalt, en Galt saa god som 18 Sldr. 2 Mark, en mindre do, 6 Stk. Gæs, 4 Td. god Foderhavre, 4 gode Lam, 2 Skp. Salt, 3 Skaalp. god Humle, 1 Otting Spegesild, 1 Fjerding Fisk, 1 Pund godt Lin, 8 Sletdl. Penge, 1 Skp. Ærter og fri Kobber-og Trækar, naar hun dem vil bruge, samt og Bageovn enten for sig selv eller at bage hos os, naar vi bage, Mælken af tvende Køer, hvilke hun vil, baade Vinter og Sommer. Endelig og fri Heste, Vogn og Kusk, naar hun vil age enten til Kirken eller andensteds - at yde aarlig inden hver Mortensdag udi hendes Livstid.

Herforuden har jeg indgaaet, at min Moder skal have fri Stue og Stuevarme, samt sin Seng i Stuen hos mig, saa længe hun lyster, og om hun dermed ikke skulde blive fornøjet eller (og) tilfreds,

lover jeg Jens Hansen at forskaffe hende en forsvarlig Stue der i Husene paa Gaarden med Jærnkakkelovn udi, tillige fri Tørv og Brændsel, samt sin fri Seng med Klæder og Linnen, og en Seng til med Klæder og Linnen til en Pige."

Jens Hansen lever selv i Fred med sine Naboer, men blandt disse er der ikke saa roligt, og Jens Hansen maatte optræde som Vidne i Svogeren Anders Bendtsens Sag (65.Sg.) og ligesaa i Hans Hansen Pihls (67.Sg. Sigaard).

Som Værgen havde han, som mange andre Værgen paa den Tid, det Tilfælde, at han forgæves udbød 159 Sldr. tilhørende Myndlingen Elisabeth Hansd. Pihl, til Laans mod Pant og Forsikring samt aarlig Rentes Afredsel, men ingen svarede ved 3 Tings Opbud, saa at Pengene blev forseglede og Værgen leverede. Dette var jo ikke nogen rentabel Anbringelse, men Folk skælvede for Rente-og Tilbagebetaling i rede Penge. -

Da den nævnte Hans Hansen Pihl paa Sigaard havde den store Sag om en for fri Benyttelse af den til Gaarden liggende Skov, blev Jens Hansen "ved Broen" bl. mange andre kaldt til som Vidne. Han oplyste, at han et Par Gange havde faaet Træ til Hjul og Eger, og paa Spørgsmaalet om Prisen, svarede han, at han havde faaet det til rimelige Priser, hvortil Sagfører Jesper Hansen i Allinge (Fader til Brødrene Jespersen, Holm og Lund, hvorfra kendte Slægter stammer) svarede, at Jens Hansen, der selv er Selvejer (og Skovejer) og sælger Træer, maa jo kunne bedømme Prisen. -

Det er ved Amtmand Joh. Chr. Urnes Iagttagelse overleveret til Efterverdenen, at denne første Jens Hansen var den højeste Mand i Sognet eller, som Urne siger, den længste. Men paa hele "Landet" finder Urne 2, der overgaar ham, nemlig den næsthøjeste Mand paa Landet, Peder Larsen paa 24.Sg. Vævergaard i Olsker, "et Par Finger længere end Jens Hansen", og den højeste af alle, Hans Pedersen paa 12.Sg. i Smørenge i Vestremarker.

En agrarisk Bemærkning af Urne om Jens Hansen bør ikke forbigaa: at "han kan saa i Møg 3 Tdr. Rug og faa igen 18-24 Td."; saa Gaarden maa ogsaa dengang have været givtig.

Jens Hansen (I) kunde dog i Henseende til Livets Længde ikke maale sig med sine Forgængere. Kun 10 Aar ejede han den 66.Sg., og endnu kortere Tid forundtes de to følgende Jens Hansener. Ved hans Død 1765 sad Anna Bendtsdatter Enke, kun 28 Aar gammel, med 3 Børn: 2 Døtre paa 8 og 5 Aar og 1 Søn sex Uger gl.

24

Jens Hansen(I)'s S+ holdtes 11.Sept.1765. Sønnens Værges Varbroderer Hans Hansen, da paa 14.Sg. L.Ravnsgaard Østermarker; en anden Varbroder Mogens Hansen paa 36.Sg. Pilegaard, Østerlars, var Værges for Datteren Anneke. Enken tilstod hvert af sine Børn i Arv efter deres sal. Fader 250 Sldr., som er til dem alle 750 Sldr., da Enken "af Kærlighed til sine Døtre" tillagde saa meget af sin Lod, at Døtrene kunde komme i lige Lod med Sønnerne. Endnu tilstod og forærede Enken hvert af sine Børn, naar de bliver gift, en opredt Seng af Værdi 40 Sld. og Hest og Vogn til Værdi 50 Sld., ligeledes tvende Køer til Værdi 8 Sld. hver. Noch (fremdeles) forærede Enken sin Søn Jens Hansen et Sølvske paa en Pægl, Kbhs. Stempel mrk. J.H.S., samt en rundbladet Sølvske med rundt Skæft og kruset Knop paa Enden, lidt sirforyldt.

Den ældste Datter Anneke fik ligeledes foræret en rund Sølvskaal med tvende Ører, udenpaa mærket med Løbeværk, samt en Sølvske, Kbhvns. Prøve, paa Slevet bagpaa en Blomsterkrans hvori Mærket H.J.S.

se: ske i
Salm.Lex.

Til den yngste Datter Maren et Sølvske paa en Pægl stor, Kbhn. St., og en Sølvske, Kbhs. Prøve, bag paa Slevet en Blomsterkrans med Bogstaverne H.J.S.

Hvilken Fordring bliver hos Enken rentefri, indtil Børnene samme selv kan imodtage.

Saa tilstod og Enken sine Døtre at nyde fri Bryllupskost, saa og til hver Datter en Egeæv med Tilbehør af Værdi 8 Sld., saa og til Sønnen en Ridehest med Sadel og Bidsel til Værdi 40 Sld., som han modtager, naar han bliver 16 Aar. -

Disse Sølvskestande viser Fremgang i Bohavet siden Marite Esbersdatters Skifte 1705.

26

En vis Interesse har det ogsaa at se, hvilke Bekostninger et saadant Skifte medførte: Skifteforvalteren (paa den Tid Amtmanden) 15 Rdl. Hans Tjener 3 Rdl. Skifteskriveren for dette paa Aastedet at forfatte, siden renskrive og protokollere 30 Rdl. For Tillysnings- og Efterlysningsseddeler 1 Rbd. Stempel-Papir 4 Rd. 2 Mark. Vurderingsmændene Kapt. Jørgen Edvardsen Sonne og Korporal Hans Jacobsen Koefoed, Ladegaard, begge 3 Rdl.

Men der var mere at gøre.

Under disse Omstændigheder, da Gaarddrønten var et spæd Barn, mente hans Værges, at der burde tages en Skønning over Gaardens Tilstand.

To Dage efter Skiftet, d.13.Septbr.1765, fremkom Hans Hansen af 14.Sg. L.Ravnsgaard, Østermark, som Værge med Begæring om at faa udmeldt 4 Mænd til at skønne den 66.Gaards Bygning, Skov, Fiske-dam og anden Herlighed, hvilken Begæring Enkens Lavværge Sogne-degn Philip Rasch (Hasle og Rødsker) ej havde noget imod. Udmeldt blev Christian Jørgensen paa 68.Sg. (Riseeg.) som Formand, Hans Svendsen paa 64.Sg., Onsbjerggaard, Christen Pedersen i Rosendale i Rødsker og Jens Svendsen paa 19.Sg. (Hyldegaard) i samme Sogn. De mødtes paa Gaarden d.25.Septb. betids om Morgenen for at skønne og inden 4.Oktb. denne Forretning skriftlig at forfatte, underskri-ve, fremlægge og vedstaa.

28

Blev da Stuelængen først foretaget: 18 Stolperum. I den vestre Ende var indrettet et Loft (c. med Kælder under) 3 Rum stort med nyt Pæle-(Bræde-)loft og Gulv og udi denne 6 nye Vinduer med Kar og trende Jærnstænger i hvert Vindue; det ene af disse hænger i Jærn. I Kælderen under samme Loft var der et Vindue med 3 Jærnstænger i Karret. For samme Loft var en ny Spejldør "med lukter Laas" og nye Hængsler. Dernæst tvende Rum til Forstue (altsaa den-gang ingen Mælsal), hvorved en inddelt Trappe med Dør og Slaglaas samt Hængsler, og under denne Trappe Nedgang til Kælderen Ved den søndre Side af Forstuen fandtes et Spisekammer med en Dør i Jærn, som er laasfast Derefter følger Stuen, som er 3 Rum med Dælleloft og - Gulv. I samme Stue var der Spejldøre i Jærn med Dørgericht om og Haandfang og Klinke til dem. Noch i samme Stue fandtes 4 Par Vinduer i Kar, 3 Par paa den søndre Side, hvor-af 1 hænger i Jærn, og 1 Par paa den nordre Side. Næst op til Stuen var 2 Rum; Halvdelen var inddelt til en lille Stue med nyt Dælleloft og Gulv; i samme Stue var en gammel Dør med behørig Luk-kelse og Hængsler af Jærn. I disse samme Rom, hvor Lillestuen er, fandtes en Skorsten med brændt Sten oventil Derop til følger Køkkenet, som er 3 Rum; i det ene er der en Skorsten med brændt Sten oventil; op til Skorstenen en Bagerovn, som staar udenfore, og er Skjul over af nye Brædder; i de andre Rum er en Kjølne med gamle Flage , dernæst tvende Rum med Melhus I den østre Ende tvende Rum til Drengeshus med nyt Dælleloft over Hustømmeret. De 10 Rum Vesterfra at regne bestaar Sidetømmeret - baade med Fodtræ og Stolper og Løbere under Løsholterne - af Egetræ; Lejder og Bjælker af fœer (Fyr). De andre 8 Rum Søndre til er Sidetømme-

30 ret af Egetræ og uden Fodtræ og Opløbere. Lejden er af "føer".
 Bjælkerne af føer og Alm. Sparrerne af Ask og Alm i hele Længen.
 I den vestre Ende fandtes en muret Gavl af brændt Sten til Bjæl-
 kerne; over Bjælkerne en Dælegavl med Sparrer, samt og en Husbrand
 med Jærnfløj. Paa den nordre Side af Taget er der en liden Kvist
med et Vindue, som er lige over Stuen.
 Den vestre Længe 11 Rum; i søndre Ende 6 Rum Havregulv, en Lo af
 2 Rum, 3 Rum til Stalde Gavlene i denne Længe er af Rødder. *)
Imellem Stuelængen og den vestre Længe fandtes en Port i Jærn. -
 Den nordre Længe 16 Stolperum; Hovedtømmeret af gammelt Egetræ eller
 Alm og Ask. 5 Rum Korngulv, 2 er Lo, derefter 3 Rum Høgulv;
 saa et Portrum med en god og forsvarlig Port i Jærn paa begge Sider.
 Den østre Længe 11 Rum. Gavlene paa begge Ender af Rødder. De 3
 nordeste Rum er til Stalde med Krubber og Hække. Næst til 2 Rum
 til Kærhus (Stadsvogn) med tvende smaa Porte i Jærn; deroptil 2
 Rum til Faarehus, heroptil et Rum Tørvehus og endelig tvende
 Rum til Vognskjul.
 Efter de af Værgen foreviste Skovdele haver vi fire Mænd, efter vor
 Opkrævelse, talt de Træer, som er af nogen Værdi: Eger 56 Stk., Aske
 130, Almer 75; af Underskov fandtes en Del Elletræer, træskostore,
 samt og forsvarlige Hasseltræer.
 Angaaende Gaardens Herlighed: Østen Gaarden var tvende Hauger med
 dobbelt Stengærde om; den søndre Have var som Frugthave Den
 32 nordre Have var indrettet til Kaalhøve; østen optil var en Have, som
 var gærdet med enfægtig (?) Stengærde og delt med Risgærde. Endnu
 ? en liden Have ved de søndre Vinduer udfor Stuelængen med dobbelt
 Stengærde samt og en Logge derfor som hænger i Jærn

Anna Bendtsd. og Hans Larsen (1767-1792).

Den unge Enke gaar faa Aar efter atter ind i Ægteskab, idet hun æg-
 ter Hans Larsen fra 48.Sg. Tornegaard, Klm., hvis Søster Maren Larsd.
 er gift med hendes Broder Anders Bendtsen paa 65.Sg. Skovgaarden.
 En Søster af Hans Larsen er gift med Thor Andersen paa 5.Sg. Habbe-
 damsgaard i Olsker (og 1774 laaner han af sin Svoger Hans Larsen
 paa 66.Sg. 500 Sld. mod "fuldkomment Pant og Forsikring" i 5.Sg.
 i Olsker).

Det første Barn af dette Ægteskab var en Datter, Karen Hansd., som
 blev født 1768. Hun blev senere gift med Korporal Christen Morten-

*) Otto Rohmann (f.i Povlsker) mener kun at have hørt
 ordet brugt i ental = Rod.

sen paa Søndregaard i Nyker (S. af Kapt. Morten Monsen og Kirstine Christensdatter, Søster til Holtsførster Piil). Sønnerne var Lars Hansen, Torkel og Bendt.

Af Børnene af 1. Ægte blev Datteren Anneke gift med Svend Andersen 9.Sg. Nyker (Vinterg., Blæsbjerg), og den anden Datter Maren blev gift med Rasmus Koefoed, 15.Vg., paa Duebjerg, Klm., siden 11. og 12.Sg. Knudegaard. Han var Søn af Herredskapt. Hans Koefoed, 2.Sg. i Skrobbe, og Broder til Hans Koefoed, Herredslieutenant (Fader til Rebekka Louise g.med Artillerikaptajn Siemsen i Rønne) paa 2.Sg. i Skrobbe, og til Diderik Koefoed, St. Krashavegaard, siden Kantedamsgaard i Vesterm.; (Fader til Major Andreas Koefoed, Risegaard i Aaker). - Da den unge Jens Hansen var 20 Aar gl., drog han ud fra Brogaard (1785), som var ham tilkendt, og købte 14.Sg. i Rødsker, "Paa Borre" eller Vestre Borregaard, af Hans Lou. "Jeg Hans Lou sælger 14.Sg. til Ungkarl Jens Hansen af Klemmensker Sogn med hans forlovede Kæreste Karen Edwardsdatter Sonne, 61.Sg.Hoglebjerg, med alt Tilliggende for den Sum 1600 Sld."

Men imidlertid lod Værgen for Arvingen til 56.Sg. i Risby i Klm. denne Gaard udbyde, nu ved 4.Auktion, til Bortpantning i 18 Aar og i Overværelse af Vurderingsmændene Hans Jacobsen Koefoed, Ladegaard, og Edvard Olsen Sonne, Hoglebjerggaard, blev Gaarden, 56.Sg., overdraget til Jens Hansen af 14.Sg. Rødsker for 234 Sld.

Jens Hansen havde maaske helst blevet paa Borre, men Hans Lous Hustru lod gøre Indsigelse med Salget, der var sket uden hendes Samtykke. Saa gik Salget tilbage, og Jens Hansen flyttede til Riisby.

Efter vor Tids Forhold skulde man tro, dette var en Forpagtning, hvoraf der skulde svares 234 Sld. aarlig. Men det var jo en Bortpantning, der skal opfattes saaledes, at Jens Hansen laaner til Arvingen 234 Sld. een Gang for alle og som Forrentning heraf faar Ret til i 18 Aar at gøre sig den 56.Sg. saa nyttig "som han vil og kan", og naar de 18 Aar er omme, skal Jens Hansen have sine 234 Sld. tilbage. Han havde altsaa Gaarden som brugeligt Pant.

Hans Larsen "ved Broen" afgaar ved Døden i Aaret 1792 og s.A. d. 24.Oktb. holdes Skiftet efter ham. Hans Børn lever endnu hjemme paa Gaarden. Det ældste, Datteren Karen, 24 Aar gl., det yngste, Sønnen Bendt (Baint) 15 Aar. Morbroderen Anders Bendtsen, Skovgaard, værger for de to Sønner, Jens Hansen, 56.Sg. Risby, for den yngste Halvbroder Bendt. Alt Bohave registreres, deri bl.åe 12-13

Heste og en Del Sølvtøj, hvoribl. en Sølvkande med 3de Løvefødder og med 2 Medailler, som Enken siger at være hendes Fæstengave og derfor paastod sig den uvurderet tilstaaet. En Sølvstob (4 Rdl.) og Sølvgenstande (Skeer) til Beløb 18 Rdl. 2 Mk. en dansk Bibel (1 Rdl.), Den danske Lov (c: Chr. V^s Danske Lov 1684) (1 Rdl. 2 Mk.) ...

Der fremlagdes et Skiftebrev af 1765 efter afg. Jens Hansen (I), som viser, at den 66.Sg. med Sæde, Adgang og alle Herligheder er tilkendt hans og Enkens fælles Søn Jens Hansen, nu boende paa 56 Sg. Klem. for den Sum 700 Rdl., og Stervbo-Enken tilkendt Beboelse sin Livstid. Den bornholmske Arvelov, som gav Enken en saadan Ret, var udkommet 14.Oktb. 1773 ved den berømte Jurist Kofod Ancher og fastslog i denne Henseende den alt bestaaende almindelige Vedtægt.

Da Arven var opgjort, "declarerede" Enken at ville udfylde for hvert Barn "de i 700 Sld. resterende 23 Sld." og altsaa blev hvert Barns Lod 700 Sld. idet Kuratorer og Værger enedes om at tilstaa den eneste Søster at gaa i lige Lod med Brødrene.

38

Hvad der snart kommer til at optage Anna Bendtsd.'s Opmærksomhed, er hendes Fødegård, d.65.Sg. Skovgaard i Klem. I 3 Slægtled har Bendtserne ("Baintana", som stammer fra Siegaard) boet paa denne Gaard; men begge Anders Bendts Ægteskaber var barnløse, og hvis Gaarden nu gaar over til den muligvis efterlevende Enke, Bartha Nielsdatter Holm af Hasle, vil den være gaaet bort fra Familien over til Fremmede, hvad man hidtil stadig har haft en vis Frygt for, da man uvilkaarlig betragter Gaarden som en Art Fideikommis eller Tilflugt for Familien.

Da nu Gaarden virkelig efter Anders Bendts snarlige Død ved et tvivlsomt Testamente var tilfaldet navnte Enke, som tilmed skyndte sig at indgaa nyt Ægteskab - godt 14 Dages Tid efter Mandens Død - med Caspar Koefoed, Søn af Præsten i Sognet Jørgen Koefoed, trak det op til en stor Proces. Man nærede nogen Mistro til Testamentets Retmæssighed, og i den Anledning indgav Anna Bendtsd. ved Fuldmægtig Henrik Randers i Hasle en Vidne-Stævning til Casp. Koefoed, Kurator, Broderen Thomas Koefoed paa Ladegaard, Lieutenant og tillige Procurator. Vidnerne mødte og Testamentet, dateret 23. April 1798, blev oplæst. Vitterlighedsvidnerne Kapt.lieutn.Rasch og Sandemand Christen Koefoed paa Daugbjerg, vedtog deres Attest og Underskrift, Kapt.ltn. Rasch udtalte, at Anders Bendtsen var i

40

god Stand, frisk og brav og ved sin fulde Sans, da han underskrev. Sandemand Christen Koefoed fremstod og udtalte: "Det sidste Aar klagede Anders B. over at have ondt i Fødderne, men ellers intet. Han havde sin Sans undtagen de sidste Dage før sin Død, da han talte over sig. Han skrev selv sit Navn under Testamentet og fulgte siden Vidnet paa Hjemvejen til Onsbjerggaard."

De øvrige Vidner var af mindre Betydning. Edvard Olsen Sonne paa Hoglebjerg vidste kun, at And.Bendts. af og til var sygelig det sidste Aar; saa aldrig nogen Hjælpeløshed hos ham. Ole Kofod, som paa den Tid tjente hos A.B. syntes, at han somme Tider svarede forkert, og han maatte ibland have Hjælp af sin Hustru eller andre Folk. Vidnet har ofte fundet ham liggende i Gaarden eller Laden, men ved ej, af hvad Aarsag.

Kirstine Hansdatter, som tjen hos Cap. Koefoed: A.B. havde sin Forstand, saa han kunde ordinere sin Husholdning. En enkelt Gang saa Vidnet ham hjælpeløs, men ved ej, om det var Sygdom, formodede, han var beskænket.

Bodil Nielsdatter tjener i Riisby: Anders Bendtsen var svag, efterat han fik sin anden Hustru, men havde sin Samling.

Svend Hansen saa engang A.B. ride omkring, frem og tilbage, og om Eftermiddagen kom han ledende hjem med Hesten gennem Hans Lars' Løkke - vidste ikke mere.

Hr. Randers begærte Vidneførselen sluttet. -

42

Men nu opstod der en lille Sag mellem Anna Bendtsd. og den unge Ægtemand Caspar Koefoed. I sin Begæring til Forligskommissionen havde Anna B. udtalt, at hun gerne vil vide, om hendes Broder, Anders Bendtsen, var ved Velmagt paa det Tidspunkt hans Testamente affattedes (eftersom hun derved gaar glip af en betydelig Arv), og hun udtaler, at maaske A.B. kunde formodes at være overrumplet ved List og maaske med stærke Drikkes Bibringelse være misledet til mod sin virkelige Vilje at unddrage sine Arvinger den Del, som ellers tilkom dem. Herved tror Caspar Koefoed sig fornærmet og paastaar Satisfaktion. Indstævnte, Anna Bendtsd., hedder det i Dommen, har ikke villet fornærme, men blot have juridisk Vished. Der er ingen Grund til at tale om "Fornærmelser", da Udtrykkene ikke er stærkere, end Sagens Omstændigheder krævede. Thi kendes for Ret: Indstævnte Hans Larsens Enke bør i denne Sag for Citantens Tiltale fri at være. Udtrykkene mortificeres og bør ikke geraade Citantens Hustru i nogen Maade til ~~Fornærmelse~~ paa gode Navn og Rygte. -

Ved Forligskommissionen i Hasle var man imidlertid blevet enig om at lade Gaarden, den 65.Sg., gaa i Arv efter Loven til Broderen Peder Bendtsen (nu paa Sigaard), hvorefter denne straks solgte Gaarden til Caspar Koefoed og hans Hustru Barta Nielsd. Holm for den Summa 8300 Sld. (en mægtig Stigning i Gaardpriserne i det sidste Aarhundrede). Men Gaarden var en Arvegaard, og Salget kunde ikke gaa hen uden Lovbydelse. Det syntes dog, som ingen af Slægten for nævnte Købesum vilde svare paa Lovbydelsen og overtage Gaarden. Da besluttede den djærve Enke, Anna Bendtsdatter, at holde fast paa sin Fødeggaard, trods den høje Købesum. Hun overtog Gaarden og overdrog den til sin Søn af 2.Ægte, Lars Hansen, 30/9 1798.

44

Nu synes Anna Bendtsdatter træt af Livet og beslutter at oplade den 66.Sg., Brogaard, for sin Søn, Jens Hansen (II), hvem den er tilkendt ved Skiftet efter Faderen 1765. Enken afstaar "formedelst Alderens trykkende Besværlighed" den hende i Livstid tilkommende Brugs- og Beboelsesret over den 66.Sg. i Klem. til sin ældste Søn Jens Hansen, hvorefter hun lader sig fledføre hos sin Søn Lars Hansen paa 65.Sg., Skovgaard. Dels var denne Gaard hendes Fødeggaard, dels kan man tænke sig, at hun kan ønske at være i Nærheden af den Søn, der nu skal styre den af hende dyrt indfrie Ejendom for at føre Tilsyn med ham eller for at lede ham. Men hendes Kraft er brudt, og Døden frier hende fra den Bekymring, der senere hjemsøger Lars Hansen. Hun døde 18. og jordedes 24. Juli 1800. (I Folketællingslisten af 1801 lever hun endnu; formodentlig har Præsten Jørgen Koefoed udarbejdet Listen i hendes Levetid og siden glemt at rette den).

Jens Hansen (II).

(1799 - 1802)

Nu forlader Jens Hansen (II) den 56.Sg. i Riisby og drager med sin Hustru, Karen Edwardsdatter Sonne, ind paa sin Fædrenegaard, Brogaard, den 66.Sg. i Klemmedsker Sogn. Han medførte 4 Døtre fødte i Riisby; en Søn fødtes 1800 paa Brogaard. Til Bestridelse af de store Arve- og andre Omkostninger optager han et Laan paa 1100 Sld. mod Pant og Forsikring i Brogaard hos Koffardikaptajn Hans Jespersen Holm paa Sømlegaard (Søn af Sagfører Jesper Hansen i Allinge). Men denne Jens Hansen (II) døde i en ung Alder, 39 Aar gl., i Aaret 1802 efter kun at have beboet sin Gaard i 2-3 Aar.

46

Atter sad en Enke her paa Gaarden, denne Gang med 5 Børn paa mellem 14 og 2 Aar. Hvad var der vel for Enken andet at gøre end at gifte sig igen? Hun fulgte, paa en vis Maade, nøjagtig, sin Forgangerske paa Gaarden hendes - og i øvrigt de allerfleste Enkers - Eksempel. Denne, nemlig Anna Bendtsd., giftede sig som Enke med sin Broderkones Broder, med Anders Bendtsens Kones, Maren Larsdatters, Broder Hans Larsen. Og Karen Edwardsdatter giftede sig nu ligeledes med sin Broderkones Broder, med Niels Edvardsen Sonnes Kones, Karen Nielsdatters Broder, Rasmus Nielsen. Han var fra Marevadgaard, den 58.Sg. i Klemmedsker Sogn.

Karen Edwardsdatter og Rasmus Nielsen (1802-1837).

Rasmus Nielsen var Søn af Niels Espersen paa 58.Sg. Klem., hvor samme Slægt endnu, medens disse Linier skrives, lever, førende Navnet Jensen, efter Rasmus Nielsens yngste Broder Jens Nielsen. Karen Edwardsdatter Sonne var 3 Aar ældre end sin første Mand og 6 Aar ældre end sin anden Mand, som hun dog overlevede i 11 Aar. Da den 66.Sg. nu skulde styres efter at være tilkendt den 2aarige Gaarddrønt, fandt man det rigtigt, at der blev taget nyt Skøn over Gaarden. Lars Hansen paa Skovgaard, som Værge for "Jorddrotten" Jens Hansen (III) begærede Mænd opmeldt hertil, og opmeldt af Herredsretten blev da Christen Koefoed (64.Sg. Daugbjerg) som Formand, Peder Christian paa 68.Sg. (Risegaard), samt Jørgen Pedersen og Jens Jensen, alle af Klemmedsker Sogn. By-og Herredsfoged Gad indfandt sig med de nævnte Mænd d.7.Okt. 1802 paa Gaarden "for denne Forretning at imodtage og gennemføre" som Aastedsforretning over bem^e Gaard, d. 66.Sg. Tilstede var foruden de 4 opmeldte Mænd Lars Hansen som Værge samt Myndlingens Moder og hendes nuværende Mand Rasmus Nielsen.

48

Det ses af denne Skønning, at Gaardens Bygninger i alt væsentligt er i samme Stand som ved forrige Skønning Aar 1765. Her kun et Par Enkeltheder: Ved Forstuen siges, at der er "tvende Halvdøre, gode og med Laas og Hængsler"; samme Slags Døre nævnes ved Køkkenet. Den vestre "Længde" synes at være "gammel og maadelig". Sonden Stuelængden er endnu "en liden Hauge med dobbelt Stengærde." Men denne Gang nøjedes man ikke med at optælle de i Skovdelene foreviste Træer, men Skovdelene blev nævnte ved Navn og gennemgaaet hver for sig:

Nr.1: Horsemaen: 13 Eger fra 4 til 1 Bjælkes Tykkelse. Underskov af Hassel.

Nr.2. Grove-Skoven (Grube-)(vesten Vejen) 7 Egetræer fra 4 - 1 Bjælkes Tykkelse ... Hassel, Elle, Ask, Torn til Brændsel.

Nr.3. Egetorpet (op til Risgaden): 10 Eger, 6 - 1 Bjælk Tyk.;
4 Almer

Nr.4. Husengereen (fra Vejen op til Haven) 5 Almer, 4 - 1 Bj. Tyk.,
Ask

Nr.5 Vestre Skov, vesten Vejen: 48 Almer, 5 - 2 Bj. Tyk., Alm,
Ask 5 Egetræer, bjælketykke ...

Nr.6 "Vedelands-reen" (Gaden?) ...

Nr.7 Broagerreen

Nr.8. I Løkken: en Mængde yngre Træer, sparretykke, lættetykke.

Nr.9 Det østre Elle (østen Løkken?): 9 Stk. Ask bjælketykke,
6 Stk. Alm bjælketykke.

50 Nr.10. En Skovdel ved Pileskoven: stolpe-og sparretykke Ege

Nr.11 En Skovdel ved Pileskoven, do (NB. Det er før Magelægnin-
ningens og Matrikuleringens Tid).

Nr.12. I Aaen: Spredte Aske-og Almetræer. En Del ungt Elle og Alm
i Vækst, "som er en temmelig Mængde."

Nr.13. Lilleagerreen 2 Aske og 6 Stk. Piletræer.

Nr.14. Lille Gaaseløkken: 27 Stk. Piletræer. 3 store Pile norden
Porten ved Gaarden.

Nr.15. Handlede-Skov (Halvned-) i Fællesskab med Claus Jørgensen
ved Pileskoven: Sparretykke Eger, Aske,

Videre er ikke af Gaardens Skove at tage under Skønning.

Alle disse Skove er senere for største Delen ryddet.

Enken og nuværende Mand paastod at nyde af Gaardens Skov til Hus-
bygning og Reparation samt til Arbejdsredskaber til Fornødenhed,
hvilket Værgen var enig i. Til Husbygning udvises af Værgen; Brænd-
sel til Fornødenhed kan Enken tage uden Udvisning. Tørvemose findes
ikke ved Gaarden.

Sandemand Niels Pedersen, som i Dag havde været til Stede, forevi-
ste Hr. Byfoged Gad Skrivelse af 7.Oktb. 1802, hvorefter han er
beordret at paase, at der sættes Markeskel. Værgen, Lars Hansen,
"deklarerede", at han var Markeskellene bevidst (kendte Grænserne),
og da dertil i Dag ikke var sket Indkaldelse til alle Tilgrænsende
at møde, kunde han ikke indlade sig udi Markeskels Sætning, men
skulde derom i Fremtiden ske "Dispyte", maa den, der ser sig for-
nærmet, paa lovlig Maade søge sin Ret og da søge Markeskel sat.

(Denne Skønning findes i Dokumenter til Tingbogen 1802)

52

Længe lever Rasmus Nielsen paa Brogaard, nemlig i 35 Aar, fra 1802 til 1837, hvorefter han endnu levede 3 Aar som Undentagsmand. Hans Navn knyttedes paa Grund af dette lange Tidsrum til Skoven, Rasmus Niels' Skov, og til Broen, Rasmus Niels' Bro, Navne, som endnu brugtes 20 Aar efter hans Død. Broen er dog næppe bygget i hans Tid. Rimeligvis har den i gammel Tid været kaldt Baggebroen. 1682 forelagde Herredsfogeden Tingbudene i Klemmedsker Sogn, at de een Gang for alle skulle advare menige Klemmedsker Sognemænd, at de skal forskaffe Tømmer til Baggebroens Reparation, saafremt de ikke vil svare og stande til Rette for, hvis Brøstfældighed og Ulempe Broen kan paakomme. Samtidig advares Tingbudene i hele Herredet om at holde Broer og Veje i Orden.

Amtmand Vedel antog, at Broen, hvori Runestenen ved Brogaard var Overligger, er bygget eller ombygget omtrent 1801. Jeg har ikke blandt Amtspapirer fra denne Tid i Landsarkivet kunnet finde noget om denne Bro, og Amtmand Vedel (saa lidt som Wimmer) ved da heller intet bestemt om den. Broens Bygning var dog ellers et forholdsvist stort Arbejde. Om Blykobbebroen og Byå-Broen ved Rønne findes adskillige Oplysninger.

54

Rasmus Nielsen skal have været en "oplyst" Bonde, der var kyndig i Almanakken og studerede sin "Bondepraktica", hvilken Bog endnu i Sigfred Hansens Tid fandtes paa Brogaard. Da han i Frugthaven ved østre Længe havde nedlagt Kærnerne til to Pæretreer, som formentes at skulle naa en anselig Højde, sagde han, at han havde plantet to "Tordenledere" for Gaarden.

Han havde i Daaben faaet Navnet Rasmus, og som andre Bønder-og Borgerbørn paa den Tid maatte han nøjes med dette ene Fornavn. Først paa 1800-tallet begyndte man at efterligne adelige og andre Standspersoner og gav Børnene, især Døtrene, to Fornavne. Men paa-faldende er det, at Jørgen Edvardsen Sonne paa 7.Sg. Klem. 17/3 1807 tilstaar, at han efter Begæring har modtaget et Laan paa 400 Rdr. dansk Courant af Bengt Mons Rasmus Nielsen paa 66.Sg., "som han haver mig venligt laant og medforstrakt" med 1.Prioritet i 7.Sg. Hullegaard kaldet. Formodentlig er Rasmus Nielsen bleven opmærksom paa den Skik at vælge flere Fornavne, og han har da ikke kunnet nægte sig den Fornøjelse i moden Alder at tilegne sig et Par saadanne.

Rasmus Nielsen var ligesom sin Nabo paa Skovgaard, Lars Hansen, Herredsløjtnant (men videre naaede ingen af dem paa den militære Vej). Disse to fik ogsaa Lejlighed til at hævde deres Rettigheder som Officerer med Hensyn til visse offentlige Paalæg. Den 4. Juli 1817 sender Sandemand Niels Pedersen en underdanig Promemoria til Hr. Cancelliraad Arboe i Hasle, saalydende:

56

"Da Lieutenant og Landmaaler Jansen (Udskiftning og Magelægning var begyndt) skulde have Ægt d.24.Juni fra Aarsbaldegaarden til sit Kvarter, tilsagde jeg efter Tur og Omgang Herredslieutn. Lars Hansen paa 65.Sg. at give denne Befordring. H. Ltn. Lars Hansen benægtede at give nogen ^{Ægt} med Hest og Vogn, fordi han var Herredsofficer og afviste mig uagtet jeg foreviste ham Amtstuens udtrykkelige Ordre af 31.Maj., som tydelig bestemmer, at Herredsofficererne ikke er fritagne for de Ægter, som henhører til Matrikulerings-Arbejdet. Jeg tilsagde da hans Eftermand (efter Tur og Omgang) Rasmus Nielsen paa 66.Sg. at gøre denne Ægt, hvor jeg fik samme Svar, at han var Herredsofficer, og da Lars Hansen ikke vilde gøre nogen Ægt med Landmaalerne, gjorde han det heller ikke, og afviste mig at omvanke længere i Sognet for at faa denne Ægt bestemt, som jeg og var nødsaget at gøre, og bestemte derpaa 13.Vg.s, Jydegaards, Ejer, som viste sig villig til at gøre denne Tur i Steden for sin Nabo, den 67. Selvejer, Sigaard, som da var i Mosen og ikke kunde møde udbeder mig Deres gunstige Foranstaltning, da jeg ser, at det ikke er tilstrækkelig nok at opløse ved Kirkestævne eller fremvise Øvrigheds Ordre for en Del af Herredsofficererne."

Underdanigst

Niels Pedersen.

Cancelliraad Arboe tilskriver saa Amtmand Jespersen om denne Vægning:

"Skønt det offentlig er bekendtgjort skønt det Kgl. Rentekammers Resolution og Hr. Amtmandens Skrivelse i denne Anledning og skønt Amtsforvalteren Hr. Sehested har meddelt Sandemanden Ordre desangaaende, tror disse Herredsofficerer at være befriede og vil ej møde udbeder mig

58

Underretning om, hvorledes der videre bør foretages med Hensyn til benævnte 2de Herredsofficerers Udeblivelse med Ægt, og hvorledes de bør anses for ikke at have opfyldt det befalede."

Spørgsmaalet var noget tvivlsomt - se under C.B.K.Rømer! han optraadte flere Gange til Forsvar for de militære Rettigheder. Der fødtes i Rasmus Nielsens Ægteskab kun 1 Barn, en Søn Niels. Der synes at have bestaaet et godt Forhold mellem Rasmus Nielsen og Stifbørnene, da han har været med, efter hvad Kirkebogen i Klemmedsker, som siden 1800 staar til vor Raadighed - alt det ældre er brændt - udviser, ved forskellige Kirkelige Lejligheder, hvor disse Stifbørn nævnes.

1821, 6.Jan., blev den yngste Stifdatter, Anneke, 24 Aar gl., gift med Ungkarl Jens Hansen, 21 Aar gl., som tjente paa Gaarden, og Rasmus Nielsen var hendes Forlover. De nygifte flyttede til Rødsker; han kaldes Indsidder, saa fint har det vel ikke været. Samme Aar, 1821 8/12 viedes den ældste Datter Kirstine, her kaldet Kirstine Margrete, 31 Aar gl., til Ungkarl Peder Jensen, 27 Aar gl., Ejer af lo.Vg., Bjørnegaard, i Nyker. Stiffaderen Rasmus Nielsen var atter Forlover.

1832 26/5 viedes den næstældste Datter, Ane, her kaldet Ane Cathrine, 40 Aar gl., til Enkemand Hans Svendsen, 36 Aar gl., 9.Sg. Blæsbjerg, Nyker. Og for 3.Gang var Rasmus Nielsen Forlover. Han synes saaledes at have været vel egnet til at staa sine Stifbørn bi ved disse vigtige og højtidelige Lejligheder i Livet.

60

Ligeledes ses han at have været blandt Fadderne, da Jorddrotten Jens Hansen (III)s to Børn, Marie og Peter, døbt, 1829 og 1835 i Hasle Kirke.

1825 blev Gaarddrønten (i det officielle Sprog kaldet Jorddrotten) myndig, men Enkens Beboelsesret hindrede indtil videre Tiltrædelser af den ham tilkendte Arvegaard.

(22/4?) 1826 28/4 indgik denne Jens Hansen Ægteskab med Elisabeth Cathrine Riis, 20 Aar gl., fra 68.Sg., Risegaard i Klem. Ogsaa ved denne Lejlighed var Rasmus Nielsen Forlover.

Ikke længe efter Ægteskabets Indgaaelse flyttede Jens Hansen med sin unge Kone til Hasle for at oppebie Indtogets Dag. Disse Venteaar, som vistnok ikke henrandt uden visse Bekymringer, varede paa 11. Aar. Først 1837 trak Rasmus Nielsen og Karen Edwardsdatter

Sonne sig tilbage, i en Alder af henholdsvis 70 og 76 Aar. 3 Aar efter, 1840, døde Rasmus Nielsen, men endnu levede Karen Edwardsdatter 11 Aar til 13.Feb. 1851, da hun afgik ved Døden, 91 Aar gl. Den, der skriver disse Linier, mindes hende endnu som en køn gammel Kvinde med klare Øjne, og hver Gang han ser F.Vermehrens Billede, "Reservesoldatens Afsked", med den gamle Kone bag Bilæggerovnen og de kunstigt udskaarne Stole, tænker han paa den 90aarige Karen Edwardsdatter Sonne.

62 Den vanføre Datter Karen blev paa Gaarden, hvor der kontraktmæssigt var sikret hende særligt Underhold. Hun haltede omkring med Børnene, fandt sig i deres Indfald, ja lod sig endog lede om som en Ko i en Klavn, lagde sig ned paa Stenene i Damkanten og lod, som hun drak af Dammen - indtil hun endelig, da Drengen bød hende en Høvisk til Foder, utaalmodigt udbrød: "Du kajn daa vel, for Satan! vedda, Horra! ja kajn'te æda Hø."

Da Rasmus Nielsen med sin Hustru 1837 gik paa Undentag, drog hans eneste Barn, Sønnen Niels Rasmussen, 32 Aar gl., ud af Gaarden, medtagende som sin Hustru en paa Gaarden tjenende Pige, Petrea Diderikke Pedersdatter, 19 Aar gl., og flyttede til Nyker i en Udbyggers beskedne Stilling. Men hvem ved? Maaske opvejede Petrea Diderikke mere end Forskellen paa en Gaard og et Hus.

Naar det paa den Tid og tidligere hedder om en Person, at han tjener der og der, maa man huske, at dette Udtryk undertiden bruges om Personer, som lever paa Gaarden, selv om de hører med til Familien, omtrent som man nutildags kalder en voksen Søn paa en Gaard Forvalter.

64 Da Jens Hansen (III) tiltraadte sin Arv, den 66.Sg., Brogaard, som den nu kaldtes, fik han vel Gaarden, men maatte købe Løsøre, Indbo, Udbo, Sæd, Kreaturer, samt Besiddelses-og Beboelsesret af forbem. 66.Sg. Købesum for Løsøret med Undentaget ialt anslaaet til 1950 Rdl. Dateret 26.Septb. 1836, læst, if. Tingbogen, 24.Feb. 1837.

Ved Rasmus Nielsens Død blev der ikke holdt Skifte; Retten noterer blot: "Intet efterladt."

Jens Hansen (III) forbedrede Gaardens Bygning, for saa vidt som han opførte en ny vestre Lønge, der endnu den Dag i Dag tager sig ret anselig ud fra Rønnevejen, som i nogen Afstand løber parallelt der forbi, i sit høje, solide Bindingsværk. Men santi-

dig forlængede han Stuelængen og den nordre Længe, saa disses Gavle kom i Flugt med den nye vestre Længes Yderside. Der fremkom i Stuelængen et nyt "Loft" eller Sal med Vinduer paa Gavlen, og den gamle Sals tvende Rum blev til Mælsal og Gæstekammers, hvilke Lokalteter fattes ved forrige Skønninger over Gaarden 1765 og 1802. Forstuen fik Fløjdøre.

Den sammesteds omtalte lille Have søndentil blev nu udvidet, og det stærke Dige-stengærde blev forlænget til Husengen.

D. 13. August 1841 fødtes her paa Gaarden Ægteparrets 4. Barn, som fik Navnet Hans Sigfred, hvilket sidste Navn stammer fra Pilegaard, Mormoderens Fødegaard, og der igen enten fra Maren Koefoeds slesvigske Slægt gennem Broderen Absalon Koefoed, Amtskriver i Haderslev, eller fra Holtsførster Piil's Foresatte i den højeste Administration (Sigfred v. Plessen, Conrad Reventlow ...).

Jens Hansen (I) levede 11 Aar (1754-65) paa 66. Sg. i Klem.; Jens Hansen (II) kun 3 Aar (1799-1802) og Jens Hansen (III) 6 Aar (1837-8/3 1843).

66

Den mellemliggende Tid (fra 1765-1799 og fra 1802 til 1837 samt derefter fra 1845 til 1874) optages af Enkernes Beboelse i Ægteskab med Mænd, hvis Beboelse beroede paa Enkens Levetid, og som undertiden kaldes "Opsiddere". Dette Ord betyder egentlig "Paa-siddere", som sidder paa Gaarden (paa Tysk betyder det samme Ord auf baade paa og op), og Ordet er ikke bornholmsk, men stammer fra Retsskrivernes Forraad.

Da Jens Hansen (I) døde, var hans eneste og yngste Søn 6 Uger gl.

Da Jens Hansen (II) døde, var hans eneste og yngste Søn 2 Aar gl.

Da Jens Hansen (III) døde (8/3 1843), var hans ældste Søn 17 Aar.

gl., hans yngste Søn lidt over $1\frac{1}{2}$ Aar. Enken fik kgl. Bevilling til at hensidde i uskiftet Bo, indtil hun indgik nyt Ægteskab.

Da Enken efter 2 Aars Forløb fik i Sinde at indgaa et saadant, blev der holdt Samfrændeskifte. Enkens Broder, Bagermester, Borgerlieutenant Jens Sigfred Riis og Hans Bendtsen paa 46. Sg. Sandemandsgaard, i Rødsker, indfandt sig for som Samfrænder under Ledelse af By- og Herredsfuldmægtig Møller at foretage Skiftet. Gaarden var tidligere sat til 4000 Rd. Sedler; de øvrige Ejendele sattes til 2000 Rd. Den i Gaarden indestaaende Sætningssum 1250 Rdl. Købmands- og anden Gæld 365 Rbd. Enken fik heraf det halve Bo, 2145 Rd. 5 Mk.; hver af Sønnerne 710 Rd. 2 Mk. 4 Sk.

68

Enken indgik 1845 nyt Ægteskab med Ltnt. Hans Absalonsen Kofoed fra Munkegaard, 28. og 29.Sg., Poulsker, som var indført paa Gaarden af Enkens Broder, Borgerløjtn. Jens Sigfred Riis i Hasle. I dette Ægteskab fødtes 3 Sønner. Under Krigen (48-50) og især under Krimkrigen (54-56) gav de stigende Kornpriser den virksomme Landmand et godt Udbytte.

Gaarddrønten, Hans Sigfred Hansen, indgik som Elev ved Bornholms første"Højskole", som i Aakirkeby lededes af Lucianus Kofod og Ph. R.Dam, og senere deltog han som frivillig i Krigen 1864 i den ulige Kamp paa Als mod Preussernes hurtigskydende Fængnaalsgeværer. Efter sin Hjemkomst derfra ledede han i det hele Gaardens Drift, ved hvilken den nye Tid i flere Henseender gjorde sig gældende, og dette var en af Grundene til, at flere ældre Landmænd trak sig tilbage for at gøre Plads for yngre Kræfter, der bedre kunde tage Kampen op med den nye Tids Vanskeligheder.

70

Løjtn. Hans Kofod blev senere Kaptajn. Han kaldtes Stabskaptajn og Kompagnikommandør, eftersom Kommandanten, Oberst Schøning, som Skik var fra gammel Tid, selv stod som Chef for Kompagniet, det 4. Infanterikompani. At være Chef for Kompt. var mere selvstændigt end at være Stabskaptajn og Komp. kommandør, da den, som indtog den sidste Stilling, jævnlig havde at konferere med Kommandanten. Tidligere havde denne Stabskaptajn haft Titelen: Kaptajn-Lieutenant (S.39). Hans Kofod blev ved Chef-Chargen forbigaaet af en yngre Officer, som ellers skulde have fungeret som Stabskaptajn, men som efter Kapt. Kofoeds egen Mening fik Kompagniet, fordi Kommandanten fandt Ubehag i hans stærke Røst og larmende Fremtræden og derfor ikke gerne vilde konferere hyppigt med ham.

Da Kofoed indtraadte som Løjtnant i Milicen, var Hoffmann Kommandant. Denne yndede de gamle militære Former og forsøgte ikke at give Soldaterlivet et vist Sving. Da den unge Løjtnant efter Udnævnelsen skulde fremstille sig for Kommandanten og tog Plads inden for Døren, kom Kommandanten ind i den øverste Ende af Salen og talte nogle Ord, som endte:"Kommandanten vil altid være Dem bevaagen. Jeg ser, De er vel ekviperet."

Den følgende Kommandant, Oberst P.H.Schøning, var en Modsætning til Hoffmann, for saa vidt som han ikke gjorde det mindste for Stadsens Skyld og selv optraadte paa den mest tilbageholdende Maade. Imidlertid kunde den næsthøjeste Befalingsmand, Major Marcher, endnu

skabe en vis Illusion, naar han ved Eksercitsens Afslutning tog Kommandoen over Bataillonon og lod sin mægtige Røst høre.

Udover "Milicen" og over i "Væbningen" naaede Kapt. H.Kofoed ikke, og ud over de begrænsede Manøvrer paa Galløkken naaede hans militære Interesse nok ikke.

72 Som yngre skrev Kofoed sig H.A.Kofoed, men dette A (Absalonsen) faldt senere bort, da det ikke længere var Skik at knytte Faderens Fornavn til Døbenavnet.

Da Sigfred Hansen var 33 Aar gl. og forlovet med Marie Christine Larsen, D. af Brønderiejer Larsen i Hasle, ønskede han at tiltræde sin Arvegaard og afkøbte da Moderen hendes livsvarige Beboelsesret, dels med en mindre Købesum, dels med et Undentag, mest omsat i Penge. De gamle flyttede til Rønne, hvor Moderen døde 1881, Stiffaderen 12 Aar senere 1893.

D. 31.Juli 1874 hjemførte Sigfred Hansen sin Hustru til den 66.Sg. Brogaard.

Der blev snart foretaget nogle Forandringer indenhuse, og hvad Gaardens Grund angaar, gik det stærkt ud over de mindre Skovdele. Af "Groveskoven" (Grauen) udslettedes de sidste Spor, "Egetorpet" forsvandt, og "Husengen" opdyrkedes, saa Sæden bølgede fra Landevejen op til Nygaards, 14.Vg.s, Stengærde."Raageløkkens" høje svajende Asketræer, med deres talrige Raagereder, faldt for Øksen. "Østre Løkken" ligesaa. Nogle af Raagerne tyede ugerne til de af Rasmus Nielsen plantede, nu himmelhøje Pæretreer i Østre Frugthave. Et i sin Tid plantet, overdaadig rigt bærende Moltkepæretre maatte falde, da en ny Østre Lønge bredte sig hensynsløst ud over dets Plads. Faar og Nødkreaturer færdedes ikke længere frit i Aabakkerne, hvor Græs og talrige Træspirer snart skød frodigt op. Men "Vestre Skov" med de mægtige Almer ved "Pladsen" vedblev endnu at bestaa i denne Ejers Tid.

74 Gaarden dannede med de derfra udgaaende Have-og Stengærder den 4. Side i en Firkant, hvis andre 3 Sider dannedes af Skov. Den gamle Stuekænge, hvis Historie gaar tilbage i den graa Fortid, laa her med den kønne Have, noget beskyttet mod Øst ved en lille Udbygning fra Kapt. Kofoeds Tid, ved sin søndre Side, selv udvisende en Særegenhed blandt 60-Gaardene, eftersom den dannede Gaardens søndre Side, medens de andre Stuelænger alle ligger mod Nord.

Sigfred Hansen var af den Mening, at den nordre Lønge - efter et

udskaaret Tal paa et Løsholt - var bygget 1813, men det kan vel næppe antages, at Rasmus Nielsen som Opsidder har indlædt sig paa et saa stort Byggeforetagende.

Men - Sigfred Hansens Ægteskab havde ikke sikret ham nogen mandlig Arving, og saavel hans Hustru som hans Datter følte sig mere som Bymennesker end som Deltagere i et virksomt og aarvaagent Landbrugs- liv med dets mere og mere urolige Arbejdsforhold i Mark og Køkken. Tanken om at lade Gaarden overgaa til "Fremmede" var ikke saa afskrækkende som for 100 Aar siden. Saaledes skete det, at Sigfred Hansen solgte den 66.Sg. Brogaard i Klem. til den nuværende Ejer Anton Lind.

76

Sigfred Hansen var da det sidste mandlige Skud af den Stamme, som havde hersket paa Gaarden uafbrudt i over 300 Aar - eller, om man vil - i over 400 Aar eller saa langt Gaardens Historie naar, med kun een Overgang fra Fader til Datter.

At de sidste fire Ejere af denne Slægt førte samme Efternavn, er en Mærkelighed, da Efternavnet ellers altid dannedes af Faderens Fornavn, medmindre Talen er om et til Efternavnet føjet Slægtsnavn (Sonne, Kofod, Kjempe o.fl.). Ved Daaben fik Børnene kun Fornavne indført i Kirkebogen; Efternavnet mente man fulgte af sig selv. I enkelte Retsdokumenter er her ogsaa benyttet Efternavnet Jensen, men i andre kun Hansen; det afgørende er, at Navnet Hansen er godkendt ved Folkets Røst - forinden den nye Bestemmelse om Slægtsnavn i FadernavnsSted var forkyndt.

Fra 1899 til 1914 levede den tidligere Ejer af Brogaard i sin Villa i Frydenlund ved Rønne. Hans Hustru afgik ved Døden sammesteds i Aaret 1920.

Ved alle de andre 60-gaarde vil være at berette om Processer angaaende Ejendom og Besiddelse, om Grænsetvist eller endog - i et enkelt Tilfælde - om haandgribelige Fjendtligheder mellem Naboerne. Noget saadant vil ikke kunne fremdrages for Brogaards Vedkommende, hvor Livet har haft et roligere Præg - omend Døden, som vi synes, nogle Gange før Tiden har grebet ind i lykkelige Forhold.

78

B i d r a g

til

Oversigts-Stamtavle over Beboerne af 66.Sg. Klem.S., Brogaard.

- A. Anders Nielsen (15.. - 1610)
I
- B. Jørgen Andersen (1610-1629) Enken (?) g.2 Laurs Hansen
I -1641
- C. x - Jørgens Datter g. Jep Jensen (1641-1671)
I
- D. Mogens Ipsen S+ 13/2 1711
g. Marita Esbersdatter S+ 8/1 1725.
Børn E 1 - 5.
- E 1. Esber Mogensen, 2.Vg. Dalegaard, Rødsker.
- E 2. Jep Mogensen S+ 15/6 1708, Dammegaard, Pedersker,
g. Karen Jensdatter, sal.Hans Mortensens.
Børn: F 1 - 3.
- F 1. Anders Ipsen
- F 2. Marta
- F 3. Kirsten
- E 3. Peder Mogensen, hjemme.
- E 4. Marta Mogensd. g. Hans Hjorth, 39.Sg., Østerlars.
- E 5. Hans Mogensen, S+12/8 1754, 66.Sg.Klem., Brogaard.
g. Anneke Hansd. Piil, S+ 1/12 1761.
Børn: F 1 - 7.
- F 1. Mogens Hansen, 36.Sg. Pileg. Østerl.
- F 2. Hans Hansen, 2.Vg. Sletteg., Poulsker, siden 14.Sg.
Østerm.
- F 3. Marta Hansd. g. Herman Clausen, 2.Vg. Kobbeg. Østerl.
g.2 Morten Nielsen (se Koefoed Stamt.A
S.69)
- F 4. Karen g. Peder Larsen, 15.Vg. Haldeg., Østerl.
siden 12.Vg. Torneg. s.S.
- F 5. Mette g. Niels Gregersen, Nyby ved Aakirkeby.
- F 6. Anna g.1: Ltn.Jørgen Edvardsen Sonne i Hasle.
g.2: Sognedegn Filip Rasch, Hasle-Rødsker.
- F 7. Jens Hansen, 66.Sg., Klem., Brogaard, S+ 11/9 1765
g. Anne Bendtsdatter, f.c.1737 (D. af Bendt
Pedersen, 65.Sg. Skovgaard, Klem.) d.1800.
Børn: G 1 - 3.
(Ane Bendtsd. g.2: Hans Larsen fra 48.Sg.
Klem., S+ 24/10 1792.
Børn: G 4 - 7)
- G 1. Anneke g. Svend Andersen, 9.Sg. Blæsbjerg, Nyker.

G 2. Maren g. Rasmus Koefoed (S. af Herredskapt. Hans Koefoed, 2.Sg. S.Skrobbegaard, Klem.) 15.Vg. Onsbjerg, siden 11 og 12.Sg., Knudegaard, Klem.
Børn: H 1 - 3.

H 1. Bodil f.86

H 2. Jens f.89

H 3. Hans Rasmussen Koefoed, f.93 g. Ane Mogensdatter af Rø, 2o.Sg. St.Krashaveg., Klem.

G 3. Jens Hansen f.1765, d. 6/3 1802, 66.Sg. Brogaard, Klem.
g. Karen Edwardsd. Sonne (f.1760, d.1851) fra 61.Sg. Klem., Hoglebjerg.
Børn: H 1 - H 5.
Karen g.2: Rasmus Nielsen
Børn: H 6.

H 1. Kjestine Jensdatter f.1785 g.P.Jensen 1o.Vg. Bjørneg. Nyker

H 2. Ane Cathrine Jensd. f.1790 g. Hans Svendsen, Nyker.

H 3. Karen Jensd. f.1793, vanfør, hjemme.

H 4. Anneke f.1796 g.Jens Hansen, Husmand, Rødsker.

H 5. Jens Hansen f.1800. 66.Sg. Brogaard, d.1843
g.Elsebeth Cathrine Pedersdatter Riis.
D. af Peder Christian, 68.Sg.Klem. (Riseg.)
Børn: I 1 - 4.
(Elseb.Cathr.Riis g.2: Hans Abs^{sen} Kofoed fra 28,29 Sg. Poulsker, f.1806.
Børn: I 5 - 7).

I 1. Jens Chr. Adolph Hansen (f.1826), 16.Sg. Klem. Bolbygaard; siden Hasle o.fl.St.; d.187.
g. Hansine Petrea Rømer, D. af Major C.Rømer, 63.Sg. Samsingsgaard Klem.(Koef.Stamt. A S.101).
Ingen Børn.

I 2. Caroline Marie H., f.9/8 1829, d. 10/2 1833.

I 3. Peter Chr.Hansen, f.12/4 1833, d.1883, Styrmand
g. Madsine Schou, D. af Købmand S. i Rønne.
Ingen Børn.

I 4. Hans Sigfred Hansen f.13/8 1841, d.1914, 66.Sg. Brogaard, Klem.
g. Marie Christine Larsen f.23/6 1843, d.1920
(Koef.Stamt. A S.86)
Børn: K 1.

K 1. Anna Elisabeth Hansen f.4/10 1875.

I 5. Carl Anthoni Kofoed, f.13/4 1846, Kand.polit.
Lærer i Kbhvn., ugift.

I 6. Hans Absalon Kofoed f. 12/3 49, Hasle.

I 7. Diderik Kofoed f.19/9 50.

(se iøvrigt Koef. Stt. A S.58)

H 6. Niels Rasmussen, Nyker.

- G 4. Karen g. Ltn. Chr.Mortensen fra Søndregaard, Nyker.
- G 5. Lars Hansen, 65.Sg. Skovgaard, Klem.
Søn: H l. Hans Schougaard, Hasle.
- G 6. Torkel Hansen.
- G 7. Bendt Hansen.